

Scientometric Study of Earnings Management Researches in Iran

Younes Nobakht *

Ph.D., Economics and Administrative Sciences,
University of Selcuk, Finance and accounting
Dept, Konya, Turkey.

Maryam Nobakht

Ph.D Student in Finance, University of Istanbul,
Istanbul, Turkey.

Abstract

Scientometric studies provide a picture of the flow of production, dissemination, and utilization of science to managers at different levels of research and implementation to plan accordingly in the relevant field. The purpose of this article was to study the scientometrics of earnings management research in Iran. The research is applied and has been done using the quantitative content analysis method. The statistical population of research includes all scientific journals in the educational disciplines of accounting and finance that have published articles in this field. The research time limit was also 26 years from 1992 to early 2018. The research findings reveal that with a distance of 37 years from other countries, earnings management research in Iran started in 2003. With 14% of the total, real earnings management-related research also has a small share of this type of research in Iran. The modified Jones model (1991) with 56% in the section of accrual earnings management models and the Roychowdhury model (2006) with 55% in the real earnings management models section have been used more by researchers than other earnings management discovery models. From the total of 7012 references cited in the articles, 73% were English, and 27% were Persian. Anyway, given the importance of the issue, the small number of studies conducted in this field, especially in real earnings management, emphasizes the need to pay more attention to this field, which is done to prevent and detect earnings management.

Keywords: Scientometrics, Content Analysis, Earnings Management Researches, Iranian Accounting and Finance Journals .

* Corresponding Author: y.nobaxt@yahoo.com

How to Cite: Nobakht, Younes. (2022). Scientometric Study of Earnings Management Researches in Iran. *Knowledge Retrieval and Semantic Systems*, 9(30), 93-118.

مطالعه علم‌سنجی تحقیقات مدیریت سود در ایران

یونس نوبخت * | دکتری مالی و حسابداری، دانشگاه سلجوق، قونیه، ترکیه

مریم نوبخت | دانشجوی دکتری، گروه مالی، دانشگاه استانبول، استانبول، ترکیه

چکیده

مطالعات علم‌سنجی تصویری از جریان تولید، اشاعه و بهره‌گیری از علم را در اختیار مدیران سطوح مختلف پژوهشی و اجرایی قرار می‌دهد تا بر اساس آن به برنامه‌ریزی در حوزه مربوطه بپردازند. هدف این مقاله، مطالعه علم‌سنجی تحقیقات مدیریت سود در ایران بود. پژوهش از نوع کاربردی بوده و با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی مجلات علمی رشته‌های آموزشی حسابداری و مالی است که اقدام به انتشار مقاله در این زمینه نموده‌اند. محدوده زمانی پژوهش نیز ۲۶ ساله بوده و از سال ۱۳۷۱ تا سال ۱۳۹۷ می‌باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد تحقیقات مدیریت سود در ایران با فاصله ۳۷ ساله از سایر کشورها و از سال ۱۳۸۲ شروع شده است. پژوهش‌های مرتبط با مدیریت سود واقعی نیز با ۱۴ درصد از مجموع این تحقیقات سهم اندکی از این نوع پژوهش‌ها را در ایران به خود اختصاص داده است. مدل تعدیل شده جونز (۱۹۹۱) با ۵۶ درصد، در بخش مدل‌های مدیریت سود تعهدی و مدل رویچودری (۲۰۰۶) با ۵۵ درصد در بخش مدل‌های مدیریت سود واقعی بیشتر از سایر مدل‌های کشف مدیریت سود مورد استفاده پژوهشگران قرار گرفته است. از مجموع ۷۰۱۲ منبع مورد استناد در مقالات نیز، ۷۳ درصد منابع به زبان انگلیسی و ۲۷ درصد به زبان فارسی بوده است. در هر حال، با توجه به اهمیت موضوع، تعداد اندک پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه، بخصوص در بخش مدیریت سود واقعی، بر لزوم توجه بیشتر به این حوزه که به منظور پیشگیری و کشف مدیریت سود انجام می‌شوند، تأکید دارد.

کلمات کلیدی: علم‌سنجی، تحلیل محتوا، تحقیقات مدیریت سود، مجلات حسابداری و مالی ایران.

مقدمه

با رشد و توسعه تجارت و بازرگانی در دنیای امروز و تخصصی شدن اداره شرکت‌ها، مدیریت از مالکیت جدا شده و اداره امور شرکت‌ها به مدیران حرفه‌ای و آگاه به مسائل پیچیده اقتصادی و مالی سپرده شده است. مالکان، ثروت خود را در اختیار مدیران قرار داده و به منظور تصمیم‌گیری در مواردی همچون حفظ یا فروش سرمایه‌گذاری‌ها و ارزیابی وظیفه مباشرت مدیران به منظور انتخاب مجدد یا جایگزینی آنان، خواهان حسابدهی مدیریت از طریق ارائه اطلاعات و پاسخگویی در قبال عملکرد خود هستند (بهارمقدم و حسنی فرد، ۱۳۸۹). در این مسیر، اطلاعات حسابداری علاوه بر مالکان، بخش عظیمی از نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی شرکت‌ها را نیز تأمین می‌سازد. در واقع حسابداری، سامانه اطلاعاتی واحدهای تجاری است که به تهیه و ارائه اطلاعات مالی می‌پردازد. بیشتر اطلاعات حسابداری در صورت‌های مالی اساسی منعکس می‌شود و اکثر قریب به اتفاق نیاز اطلاعاتی تصمیم‌گیرندگان از جمله صاحبان سرمایه، سرمایه‌گذاران بالقوه، اعتباردهندگان، تحلیل‌گران مالی و سایر استفاده‌کنندگان با استفاده از صورت‌های مالی تحقق می‌پذیرد. در این میان، یکی از صورت‌های مالی اساسی که بیشتر مورد استفاده این افراد قرار می‌گیرد، صورت سود و زیان است. این صورت مالی منعکس‌کننده عملکرد واحد تجاری در یک دوره مالی است. سود گزارش شده شرکت‌ها در این گزارش مالی به‌عنوان یکی از معیارهای مهم تصمیم‌گیری و از مهم‌ترین معیارهای ارزیابی عملکرد و تعیین ارزش بنگاه اقتصادی تلقی می‌شود (رشیدی‌باغی و همکاران، ۱۳۹۲). از آنجایی که محاسبه سود بنگاه اقتصادی متأثر از روش‌های برآوردی و حسابداری بوده و از طرفی تهیه صورت‌های مالی بر عهده مدیریت واحد تجاری می‌باشد، بنابراین ممکن است بنا به دلایل مختلف، مدیریت اقدام به دستکاری آن نماید.

دستکاری سود یا همان مدیریت سود در واقع نوعی دستکاری است که در آن مدیریت با استفاده از فعالیت‌های واقعی نظیر تولید بیش از اندازه به منظور سرشکن کردن هزینه‌ها، اعطای تخفیف به خریداران جهت تسریع در فروش، کاهش در هزینه‌ها به منظور کاهش

بهای تمام شده و یا روش‌های حسابداری مانند تغییر در روش محاسبه استهلاک دارایی‌های ثابت و یا تغییر در برآورد ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول برای دستیابی به سطوح مطلوب و مورد نظر سود هنگام گزارش رویداد در صورت‌های مالی انجام می‌پذیرد.

به هر حال در سال‌های اخیر موضوع مدیریت سود در کانون توجه پژوهشگران قرار گرفته است. هر یک از این پژوهشگران موضوع را از زاویه خاصی مورد مطالعه قرار داده‌اند. اهمیت چنین مطالعاتی که بر کشف و پیشگیری از مدیریت سود توجه دارد بر لزوم توجه بیشتر به این حوزه از تحقیقات حسابداری تأکید دارد. بنابراین در این پژوهش سعی شده است، ابعاد مختلفی نظیر مجلات پیشگام در انتشار این مقالات، توزیع فراوانی مقالات منتشر شده، سهم هریک از مراکز علمی در انتشار مقالات، نویسندگان پرتولید، رویکردهای موضوعی، مدل‌های بکار گرفته شده و زبان مورد استناد در منابع مقالات منتشر شده در حوزه مدیریت سود شناسایی، بررسی و تحلیل گردد تا بر این اساس بتوان در مورد مهم‌ترین موضوعاتی که در حال حاضر مورد توجه بوده، نقاط ضعف و کاستی‌ها، همچنین نیازهای پژوهشی مربوط به این حوزه را مورد ارزیابی قرار داد.

مبانی نظری

علم‌سنجی. امروزه فعالیت‌های مرتبط با توسعه علم و فناوری به‌عنوان پیش‌ران‌های اصلی رشد و توسعه، به‌طور چشمگیری به توسعه اقتصادی و بهبود سطح زندگی جوامع یاری می‌رساند. بر این اساس، دولت‌ها و سازمان‌های ملی و بین‌المللی همواره با بهره‌گیری از شیوه‌های مختلف، سنجش و ارزیابی علوم را در دستور کار خود قرار می‌دهند. این ارزیابی‌ها در گذر زمان و به تدریج ساختار نظام‌مند به خود گرفته و تحت عناوینی نظیر اطلاع‌سنجی، کتاب‌سنجی، وب‌سنجی و علم‌سنجی در متون و پژوهش‌های علمی دیده می‌شود.

در این میان، علم‌سنجی یکی از رایج‌ترین روش‌های ارزیابی فعالیت‌های علمی است. این روش ابتدا در روسیه بوجود آمد و بعد از آن در سایر کشورها برای اندازه‌گیری علوم در سطوح ملی و بین‌المللی مورد استفاده قرار گرفت. اولین کسانی که واژه علم‌سنجی را

ابداع نمودند، دوبروف و کارنوا بودند. آنان علم‌سنجی را به‌عنوان اندازه‌گیری فرآیند انفورماتیک (داده‌ورزی) تعریف کردند. به دنبال مطرح شدن این علم، دانشمندان برجسته دیگری از جمله کول، ایلر و هولم نیز از مقالات علمی به‌عنوان ملاکی برای مقایسه تولید علمی کشورهای مختلف استفاده نمودند. ایشان از این طریق تولیدات علمی کشورهای مختلف را از لحاظ کمی و کیفی با یکدیگر مورد مقایسه قرار داده و وضعیت کشورهای مختلف را در تولید اطلاعات علمی مشخص نمودند (Sengupta, 1992).

از این‌رو، علم‌سنجی در راستای فراهم‌سازی اطلاعات موردنیاز برنامه‌سازان و سیاست‌گذاران پژوهشی، طیف وسیعی از فعالیت‌ها، گرایش‌ها و مطالعات تخصصی همچون مطالعات تحلیل استنادی، شناسایی نشریات هسته و پیشگامان علمی هر حوزه را تحت پوشش قرار می‌دهد (دیانی، ۱۳۶۱). این مطالعات به مدیران پژوهشی در سطوح مختلف امکان می‌دهد که تصویری از جریان تولید، اشاعه و بهره‌گیری از علم را در اختیار داشته باشند و بر اساس آن به برنامه‌ریزی در حوزه پژوهش بپردازند (منصوریان، ۱۳۸۹). به عبارتی این گونه مطالعات می‌تواند مبنایی برای برنامه‌ریزی‌های راهبردی در انجام تحقیقات و پژوهش‌های کلان باشد.

مدیریت سود. مدیریت سود از مباحثی است که در حوزه سود حسابداری مطرح می‌شود. تحقیقات اولیه در این زمینه بیشتر بر روی هموارسازی سود متمرکز بود که در نهایت منجر به آغاز پژوهش‌های مدرن مدیریت سود در سال ۱۹۶۶ گردید (Buckmaster, 1997). در هر حال پژوهشگران این حوزه سه شکل از مدیریت سود را مستند نموده‌اند.

۱. **مدیریت سود واقعی.** در مدیریت سود واقعی، به‌طور عمدی دستکاری‌هایی در فعالیت‌های واقعی شرکت صورت می‌گیرد تا سود گزارش شده را در جهت خاصی تغییر دهد و این، از طریق تغییر زمانبندی فعالیت‌ها یا ساختار معاملات ایجاد می‌شود (Dechow and Skinner, 2000). مطالعات انجام شده در این زمینه نشان‌دهنده وجود سه نوع ابزار مدیریت سود واقعی به شرح زیر است:

- **دستکاری فروش.** به تسریع در فروش از طریق اعطای تخفیفات یا شرایط اعتباری مناسب، به منظور افزایش سود در دوره جاری اطلاق می‌شود. این دستکاری‌ها به طور بالقوه می‌تواند ارزش شرکت را کاهش دهد، زیرا دستکاری فعالیت‌های واقعی در دوره جاری به منظور افزایش سود، ممکن است بر جریان‌های نقد دوره آتی تأثیر منفی داشته باشد (Roychowdhury, 2000).
 - **دستکاری هزینه‌های اختیاری.** کاهش هزینه‌های اختیاری از قبیل؛ تحقیق و توسعه، تبلیغات و تعمیرات و نگهداری، هزینه‌های گزارش شده را کاهش و سود را افزایش می‌دهد. بنابراین اگر مدیران هزینه‌های اختیاری را به منظور برآورده ساختن اهداف سود کاهش دهند، باید به‌طور غیرمعمول هزینه‌های اختیاری پایینی گزارش کنند. همچنین در دوره‌هایی که سود دوره بیش از سود مورد نظر (هدف) مدیریت باشد، مخارج مزبور ممکن است افزایش یابد (Roychowdhury, 2000).
 - **تولید بیش از اندازه.** با تولید بیش از اندازه، می‌توان هزینه سربار ساخت را بر تعداد واحدهای تولیدی بیشتری سرشکن کرد. در نتیجه با کاهش هزینه ثابت هر واحد، هزینه تولید هر واحد کاهش یافته و حاشیه سود هر واحد افزایش می‌یابد. با وجود این، شرکت هزینه‌های تولید و نگهداری اقلام بیش از حد تولید شده را متحمل می‌شود که این هزینه‌ها از طریق فروش دوره جاری قابل بازیافت نیست. در نتیجه، جریان‌های نقد - عملیاتی کمتر از سطح عادی می‌شود. از طرفی سود افزایش یافته در دوره جاری بعید است که پایدار بماند. بنابراین، اگر تقاضا برای محصولات شرکت نسبتاً ثابت باشد، جریان‌های نقدی و سود دوره آتی احتمالاً کاهش می‌یابد (Li, 2010).
۲. **مدیریت سود تعهدی.** مدیریت سود تعهدی با تغییر در روش‌های حسابداری و تخمین‌ها، هنگام گزارش رویداد در صورت‌های مالی ایجاد می‌شود. تغییر روش استهلاک دارایی‌های ثابت و تغییر ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول، مثال‌هایی از این روش هستند. به‌طور کلی این روش، سود حسابداری را بدون آن که آثار نقدی برجای بگذارد، به سمت خاصی جهت می‌دهد (نوبخت و برادران حسن‌زاده، ۱۳۹۶).

۳. مدیریت سود در آمدی. در این روش به جای بررسی و شناخت هزینه‌ها از روش شناخت درآمد، با بررسی حساب‌های دریافتنی و درآمد انتقالی به دوره بعد استفاده می‌شود. بدین صورت که با استفاده از این دو حساب به بررسی این موضوع پرداخته می‌شود که چگونه مدیران از اختیارات خود برای شناسایی درآمد به منظور دستیابی به سه‌الگوی متداول سود یعنی اجتناب از زیان، اجتناب از کاهش سود و اجتناب از زیان غیرمنتظره استفاده می‌نمایند (صالحی و صالحی، ۱۳۹۴).

براساس بررسی‌های انجام شده، پژوهش مشابهی بدین شکل و به صورت خاص و موردی، در مورد موضوع مدیریت سود در ایران انجام نشده است. در ادامه به برخی از پژوهش‌هایی که به نحوی با این مقاله در ارتباط هستند اشاره می‌گردد.

نوبخت (۱۳۹۸)، در مطالعه‌ای با عنوان مطالعه علم‌سنجی تولیدات علمی پژوهشنامه مالیات، به تحلیل محتوای تنها نشریه علمی حوزه دانش مالیاتی در ایران پرداخته است. نتایج پژوهش وی حاکی است از ۲۷۳ عنوان مقاله مورد مطالعه در این نشریه، بیشترین گرایش موضوعی مربوط به حوزه‌های ارزیابی کارکنان و ادارات مالیاتی (۱۱ درصد)، مالیات بر درآمد شرکت‌ها (۷/۳) و فرار مالیاتی (۶/۶) بوده است. همچنین از ۶۲۶ نویسنده مشارکت‌کننده در تولید این مقالات، ۷۷ درصد را مردان تشکیل داده و دانشگاه علامه طباطبائی (ره) نیز با انتشار ۲۷ عنوان مقاله به عنوان دانشگاه پیشرو در تولید این نوع مقالات معرفی شده است.

نوبخت (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان مطالعه علم‌سنجی پژوهش‌های حسابداری رفتاری در ایران، مقالات انتشار یافته مرتبط با حسابداری رفتاری را در ایران مورد بررسی قرار داد. یافته‌های پژوهش وی نشان می‌دهد به‌طور کلی در ایران، با مشارکت علمی ۵۳۱ نفر، ۲۲۵ مقاله در این حوزه به چاپ رسیده است. از ۵۳۱ نویسنده مشارکت‌کننده در تولید این آثار، ۳۳/۹ درصد را استادیاران و ۳۰/۵ درصد را کارشناسان ارشد تشکیل می‌دهند. ۷ درصد مقالات تک‌نویسنده‌ای و ۹۳ درصد حاصل کارگروهی بوده است. در بین دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات با ۳۹ مقاله در رتبه اول و دانشگاه علامه طباطبائی با ۱۹ مقاله در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. از نظر گرایش موضوعی،

بیش از ۳۰ درصد آثار منتشر شده در حوزه حسابداری مالی بوده و حسابرسی با ۲۷/۱ درصد و حسابداری مدیریت با ۱۳/۸ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. از مجموع ۶۱۵۶ منبع مورد استناد در مقالات، تقریباً ۷۰ درصد منابع به زبان انگلیسی و ۳۰ درصد به زبان فارسی بوده است.

مرادی و صفی‌خانی (۱۳۹۵)، در مطالعه‌ای به بررسی پژوهش‌های حسابداری بخش عمومی در ایران و جهت‌گیری تحقیقات آتی پرداختند. نتایج تحقیقات ایشان نشان می‌دهد سهم تحقیقات حسابداری بخش عمومی در ۲۱ نشریه بررسی شده ۳ درصد است. در این بین، نشریه‌های دانش حسابرسی و حسابداری سلامت جزء نشریه‌های پیشرو در این زمینه بوده است. قلمرو مکانی بیشتر این تحقیقات، دولت، دانشگاه‌ها و شهرداری‌ها بوده و همچنین در بیش از ۶۰ درصد این تحقیقات از روش پیمایشی استفاده شده است. از دیگر نتایج این پژوهش اینکه، موضوعاتی نظیر حسابداری تعهدی و بودجه‌بندی بیشتر در کانون توجه پژوهشگران قرار گرفته و حوزه‌های حسابداری مالی، گزارشگری، حسابداری مدیریت، بودجه‌بندی، حسابرسی مالی و عملکرد، پاسخگویی و مدیریت مالی به ترتیب بیشتر مستعد تحقیق تشخیص داده شده است.

ساعی و همکاران (۱۳۹۴)، به بررسی و تحلیل محتوای تحقیقات علمی پژوهشی حسابرسی در دو دهه اخیر پرداختند. در این مطالعه با استفاده از روش تجزیه و تحلیل محتوا، به نوع‌شناسی گرایش‌های تحقیقات حسابرسی طی سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱ پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، تعداد و تنوع مقالات چاپ شده در هفت زمینه حرفه، گزارش حسابرسی و استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، ارتباط حسابرس مشتری، حاکمیت شرکتی، بازار حسابرسی، روش‌های حسابرسی و خطر تقلب و ریسک حسابرسی، نسبت به زمینه‌های دیگر بیشتر بوده است. اما در سه زمینه قرارداد حسابرس صاحبکار، مسئولیت و دادخواهی و نمونه‌گیری حسابرسی، پژوهشی به چاپ نرسیده است که یکی از دلایل احتمالی آن را می‌توان در دسترس نبودن اطلاعات، شامل اطلاعات قراردادها، اطلاعات مختص به دعاوی حقوقی علیه حسابرسان و پرونده‌های حسابرسی دانست. علاوه بر این، در شش زمینه مقررات بین‌المللی، خدمات غیرحسابرسی، دیدگاه تداوم فعالیت، حسابرسی

مالیاتی، آموزش و قضاوت حسابرس، تحقیقات محدودی به چشم می‌خورد که از تنوع خاصی برخوردار نیست.

پرساد، کومار و ورامانی^۱ (۲۰۱۹)، در مطالعه‌ای به تحلیل علم‌سنجی مقالات منتشر شده در مجله بررسی مطالعات حسابداری، یکی از مجلات معتبر حوزه موضوعی حسابداری در آمریکا با استفاده از شاخص‌های کمی، کیفی، استنادی و مشارکت‌های بین‌المللی پرداختند. یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان داد از میان ۶۴۵ عنوان مقاله چاپ شده در این مجله، ۵۶۴ عنوان مقاله با ۱۶۹۰۷ بار استناد، بیشترین توجه پژوهشگران را به خود جلب نموده‌اند و به ۸۱ عنوان مقاله دیگر اصلاً استنادی صورت نگرفته است. همچنین میانگین استناد به هر مقاله ۲۶/۲۱ درصد بوده است. بیشترین مقالات منتشر شده در مجله نیز مربوط به موضوعات تجارت، مدیریت و حسابداری بوده است. در این میان، بیشترین استنادات به نویسندگان مقالات مربوط به پنج نویسنده بوده که به طور متوسط ۳۶/۲۹ درصد استنادات را به خود اختصاص داده‌اند.

اپاستولو و همکاران^۲ (۲۰۱۷)، در پژوهشی به بررسی و تحلیل محتوای ۱۰۸ مقاله منتشر شده در شش نشریه بین‌المللی آموزش حسابداری در سال ۲۰۱۶ و مقایسه آن‌ها با مقالات منتشر شده در طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۴ در همین نشریات پرداختند. در این مطالعه، مقالات در پنج بخش برنامه‌دستی و آموزش، آموزش محتوا، تکنولوژی آموزشی، دانشجویان و دانشکده‌های حسابداری مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌های پژوهش نشان داد بیشترین کاهش در تعداد مقالات، با تولید ۱۳ درصد از کل مقالات در بخش آموزش محتوا و بیشترین افزایش نیز مربوط به موضوع دانشجویان با تولید ۳۳ درصد از کل مقالات بوده است. مقالات مرتبط با برنامه‌دستی و آموزش ۲۶ درصد و تکنولوژی آموزشی نیز ۱۲ درصد از کل تولیدات را به خود اختصاص داده‌اند که در این زمینه نسبت به سال‌های مورد مقایسه تفاوت چندانی مشاهده نگردیده است. مقالات مرتبط با دانشکده‌های حسابداری نیز با ۱۶

1. Prasad et al

2. Apostolou et al

درصد از کل مقالات آموزش حسابداری، نسبت به سال ۲۰۱۵ با کاهش ۸ درصدی و نسبت به سال ۲۰۱۴ با افزایش ۱ درصدی روبرو بوده است.

نتایج تحقیقات ارسریم^۱ (۲۰۱۶) که به بررسی و تحلیل محتوای مجلات حسابرسی در ترکیه پرداخته، حاکی است بیش از ۵۰ درصد مقالات منتشر شده در این مجلات خارج از حیطه موضوعی حسابرسی بوده و در ۳۵ درصد مقالات اصلاً به موضوع حسابرسی در ترکیه پرداخته نشده است. علاوه بر این در نوع‌شناسی گرایش‌های تحقیقات مشخص شد که ۶۵ درصد مقالات، توصیفی تحلیلی و ۳۵ درصد از مقالات پژوهش‌های تجربی بوده است. همچنین در ۵ سال اخیر مقالات توصیفی تحلیلی بیشتر مورد توجه پژوهشگران قرار داشته است.

کامپوپیانو و دماسیس^۲ (۲۰۱۵) با استفاده از مجموعه‌ای از شواهد تجربی جمع‌آوری شده از طریق تجزیه و تحلیل محتوای گزارش‌های مسئولیت‌های اجتماعی ۹۸ شرکت بزرگ و متوسط در ایتالیا به این نتیجه دست یافتند که شرکت‌های خانوادگی در مقایسه با شرکت‌های غیرخانوادگی، انواع مختلفی از گزارش‌های مسئولیت‌های اجتماعی را منتشر می‌کنند. این گزارشات بر موضوعات مختلفی تأکید داشته ولی با استانداردهای مسئولیت‌های اجتماعی مطابقت کمتری دارند. بدین ترتیب، این پژوهشگران به کمک ادبیات گزارشی مسئولیت‌های اجتماعی و از طریق تحلیل محتوای موضوعی گزارش‌های مسئولیت‌های اجتماعی به تجارت شرکت‌های خانوادگی به چندین روش کمک نموده و مفاهیمی را برای اجرا ارائه نمودند.

جمع‌بندی ادبیات و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد، پژوهش‌های مرتبط در سال‌های اخیر، اغلب از چارچوب معینی برای طبقه‌بندی مقالات بهره برده‌اند و به کمک آن به تحلیل محتوای مطالعات پرداخته‌اند. در این چارچوب، پژوهش‌ها بر اساس معیارهای مختلفی دسته‌بندی شده‌اند که عبارت‌اند از: مجلات پیشگام، توزیع فراوانی مقالات، سهم هریک از سطوح و مرتبه‌های علمی، میزان مشارکت علمی محققان، سهم هریک از دانشگاه‌ها،

1. Erserim

2. Campopiano and De Massis

نویسندگان پُر تولید، گرایش موضوعی مقالات و میزان استنادات مقالات. در این پژوهش نیز از این رویکرد و طبقه‌بندی در تحلیل محتوای مقالات استفاده گردید. بدین ترتیب با توجه به مطالب ذکر شده، پرسش‌های پژوهش به شرح زیر مطرح می‌گردند:

۱. توزیع فراوانی پژوهش‌های مدیریت سود در هر یک از نشریات چگونه است؟
۲. توزیع فراوانی پژوهش‌های مدیریت سود در مقاطع زمانی مختلف چگونه بوده است؟
۳. نویسندگان پُر تولید پژوهش‌های مدیریت سود چه کسانی هستند؟
۴. سهم هریک از دانشگاه‌های کشور در پژوهش‌های مدیریت سود چقدر بوده است؟
۵. توزیع فراوانی رویکرد پژوهش‌های مدیریت سود چگونه می‌باشد؟
۶. توزیع فراوانی مدل‌های بکارگرفته شده در پژوهش‌های مدیریت سود چگونه می‌باشد؟
۷. زبان مورد استناد در منابع پژوهش‌های مدیریت سود چیست؟

روش

این پژوهش از نوع کاربردی بوده و با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی صورت گرفته است. تحلیل محتوا روش استانداردی است که برای شناسایی ویژگی‌های اطلاعات ثبت شده، نظیر؛ کتاب‌ها، مجلات، وبسایت‌ها و آثار ادبی بکار می‌رود و به مدیریت یک سازمان در سنجش علمی، شناسایی مشکلات، طبقه‌بندی داده‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها و بررسی و مطالعه رفتارهای سازمانی کمک می‌کند. همچنین پژوهشگر را قادر می‌سازد تا حجم زیادی از اطلاعات را به آسانی به صورت سازمان یافته درآورد (United States. General accounting office. Program evaluation, & methodology division, 1996). بدین ترتیب در این پژوهش، با استفاده آرشیو وبسایت کلیه مجلات علمی رشته‌های حسابداری و مالی، مقالات مرتبط با مدیریت سود مورد مطالعه و بررسی قرار

گرفت. همچنین برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از سیاهه‌وارسی محقق ساخته استفاده شد. در تحلیل داده‌ها نیز از روش‌های آمار توصیفی نظیر؛ دسته‌بندی داده‌ها بر حسب توزیع فراوانی، درصد فراوانی و رسم جداول و نمودارها استفاده گردید. کلیه اطلاعات کتابشناختی مقالات اعم از مجله، سال، دوره، شماره، عنوان، مشخصات پدیدآورنده(ها) و وابستگی سازمانی آن‌ها و همچنین اطلاعات محتوایی شامل؛ رویکردهای پژوهشی، مدل‌های بکارگرفته شده، تعداد استنادات و زبان مورد استناد در سیاهه‌وارسی وارد و اطلاعات بدست آمده با استفاده از نرم افزار Excel مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. محدوده زمانی پژوهش ۲۶ ساله بوده و از سال ۱۳۷۱ تا سال ۱۳۹۷ می‌باشد.

یافته‌ها

پرسش اول به بررسی مجلات پیشگام در تولید مقالات مرتبط با مدیریت سود اختصاص یافته است. جدول شماره ۱ توزیع فراوانی آن‌ها را در مجلات علمی نشان می‌دهد.

جدول ۱. مجلات علمی پیشگام در تولید مقالات مدیریت سود

ردیف	نام نشریه	تعداد	سهم نشریه از کل مقالات
۱	بررسی‌های حسابداری و حسابرسی	۲۴	۱۰٪
۳	پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی	۲۱	۹٪
۲	دانش حسابداری	۲۱	۹٪
۴	تحقیقات حسابداری و حسابرسی	۱۸	۸٪
۵	حسابداری مالی	۱۷	۷٪
۶	مطالعات تجربی حسابداری مالی	۱۷	۷٪
۷	پژوهش‌های تجربی حسابداری	۱۶	۶/۶٪
۸	دانش حسابرسی	۱۴	۶٪
۹	پژوهش‌های حسابداری مالی	۱۳	۵/۳٪
۱۰	حسابداری مدیریت	۱۳	۵/۳٪
۱۱	دانش حسابداری مالی	۱۳	۵/۳٪
۱۲	پیشرفت‌های حسابداری	۱۲	۵٪
۱۳	دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت	۱۱	۴/۵٪
۱۴	راهبرد مدیریت مالی	۶	۲/۵٪

مدیریت دارایی و تامین مالی	۶	۲/۵٪	۱۵
پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی	۵	۲٪	۱۶
چشم انداز مدیریت مالی	۴	۱/۶٪	۱۷
سایر نشریات	≥۳	۴/۴٪	۱۸
مجموع	۲۴۲	۱۰۰٪	

داده‌های جدول شماره ۱ نشان می‌دهد؛ از مجموع ۲۴۲ عنوان مقاله منتشر شده در زمینه مدیریت سود تا پایان سال ۱۳۹۶، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی با انتشار ۲۴ عنوان مقاله بیشترین تعداد مقالات منتشر شده را به خود اختصاص داده است. در رده‌های بعدی فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی به همراه فصلنامه دانش حسابداری با ۲۱ عنوان و ۹ درصد قرار دارند.

پرسش دوم به بررسی توزیع فراوانی مقالات مرتبط با مدیریت سود در طول دوره تحقیق اختصاص یافته است که جدول شماره ۲ توزیع فراوانی آن‌ها را نمایش می‌دهد.

جدول ۲. توزیع فراوانی مقالات منتشر شده در طول دوره تحقیق

سال	فراوانی	درصد	سال	فراوانی	درصد
۱۳۹۶	۴۳	۱۸٪	۱۳۸۸	۱۵	۶/۲٪
۱۳۹۵	۳۳	۱۴٪	۱۳۸۷	۱	۰/۴٪
۱۳۹۴	۳۱	۱۳٪	۱۳۸۶	۲	۰/۸٪
۱۳۹۳	۱۸	۷٪	۱۳۸۵	۲	۰/۸٪
۱۳۹۲	۳۶	۱۵٪	۱۳۸۴	۲	۰/۸٪
۱۳۹۱	۲۹	۱۲٪	۱۳۸۳	۱	۰/۴٪
۱۳۹۰	۱۴	۶٪	۱۳۸۲	۱	۰/۴٪
۱۳۸۹	۱۴	۶٪	۱۳۷۱-۱۳۸۱	۰	۰٪
			مجموع	۲۴۲	۱۰۰٪

همانطور که داده‌های جدول شماره ۲ نشان می‌دهد؛ اولین مقاله علمی مرتبط با مدیریت سود در ایران، سال ۱۳۸۲ نوشته شده است. این مقاله با عنوان مدیریت سود و پاداش مدیران در فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی توسط محسن خوش طینت و عبدالله خانی با

رویکرد شفاف‌سازی اطلاعات مالی نگاشته شده است. علاوه بر این، دقت در ارقام جدول نشان می‌دهد که سال ۱۳۹۶ با ۴۳ عنوان و ۱۸ درصد بیشترین تعداد مقالات منتشر شده را در این حوزه به خود اختصاص داده است. در رده‌های بعدی سال ۱۳۹۲ با ۳۶ عنوان و ۱۵ درصد و سال ۱۳۹۵ با ۳۳ عنوان و ۱۴ درصد قرار دارند.

پرسش سوم به تعیین سهم هریک از نویسندگان پُر تولید در انتشار پژوهش‌های مدیریت سود در مجلات علمی حسابداری و مالی اختصاص یافته است که جدول شماره ۳ سهم هر کدام از آن‌ها را نمایش می‌دهد.

جدول ۳. رتبه‌بندی نویسندگان تولیدات علمی جامعه آماری پژوهش

ردیف	نویسنده	وابستگی سازمانی	تعداد مقاله
۱	احمد احمدپور	دانشگاه مازندران	۶
۲	شکرالله خواجوی	دانشگاه شیراز	۶
۳	علی رحمانی	دانشگاه الزهرا (س)	۶
۴	فریدون رهنمای رودپشتی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات	۶
۵	بیتا مشایخی	دانشگاه تهران	۶
۶	بهمن بنی‌مهد	دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج	۵
۷	زهره حاجی‌حاجا	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق	۵
۸	قدرت‌الله طالب‌نیا	دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات	۵
۹	غلامرضا کردستانی	دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)	۵
۱۰	مهدی مرادزاده‌فرد	دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج	۵
۱۱	سیدعباس هاشمی	دانشگاه اصفهان	۵
۱۲	کیهان مهام	دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین	۴
۱۳	حسین اعتمادی	دانشگاه تربیت مدرس	۴
۱۴	محمدعلی آقایی	دانشگاه تربیت مدرس	۴
۱۵	رسول برادران‌حسن‌زاده	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز	۴
۱۶	عسگر پاک‌مرام	دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب	۴
۱۷	یحیی حساس‌یگانه	دانشگاه علامه طباطبائی	۴
۱۸	غلامرضا کرمی	دانشگاه تهران	۴
۱۹	مهدی ناظمی‌اردکانی	دانشگاه یزد	۴
۲۰	هاشم نیکومرام	دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات	۴

۳	دانشگاهها	۲۱	سایر
۲۴۲		مجموع	

همانطور که در جدول شماره ۳ نمایان است، احمد احمدپور، شکرالله خواجوی، علی رحمانی و فریدون رهنمای رودپشتی به همراه بیتا مشایخی با مشارکت در انتشار ۶ مقاله در رتبه اول، بهمن بنی‌مهد، زهره حاجیها، قدرت‌اله طالب‌نیا، غلامرضا کردستانی و مهدی مرادزاده فرد به همراه سید عباس هاشمی با مشارکت در انتشار ۵ مقاله در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. بطور کلی ۵ پژوهشگر اول با مشارکت در انتشار ۳۰ مقاله، در ۱۲/۴ درصد از کل پژوهش‌های مدیریت سود مشارکت داشته‌اند.

پرسش چهارم به بررسی نقش هر کدام از دانشگاه‌ها و مراکز علمی در تولید مقالات مرتبط با مدیریت سود اختصاص یافته بود. جدول شماره ۴ سهم هر کدام از آن‌ها را در انتشار مقالات نشان می‌دهد.

جدول ۴. میزان مشارکت دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی در تولید مقالات

ردیف	نام دانشگاه	تعداد	سهم دانشگاه از کل مقالات
۱	تهران	۲۱	۸/۷٪
۲	مازندران	۱۷	۷٪
۳	الزهر (س)	۱۵	۶/۲٪
۴	شیراز	۱۵	۶/۲٪
۵	آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات	۱۴	۶٪
۶	اصفهان	۱۲	۵٪
۱۰	تربیت مدرس	۱۱	۵/۴٪
۱۱	علامه طباطبائی	۹	۴٪
۱۲	فردوسی	۹	۴٪
۱۳	آزاد اسلامی واحد قزوین	۸	۳/۳٪
۱۴	پیام نور	۷	۳٪
۱۵	سایر	≥۶	۴۳٪
	مجموع	۲۴۲	۱۰۰٪

نتایج جدول شماره ۴ نشان می‌دهد؛ از ۲۴۲ عنوان مقاله منتشرشده، دانشگاه تهران با انتشار ۲۱ مقاله و ۸/۷ درصد و دانشگاه مازندران با ۱۷ مقاله و ۷ درصد، در صدر جدول دانشگاه‌ها و مراکز علمی قرار دارند، دانشگاه‌های الزهرا و شیراز نیز با انتشار ۱۵ مقاله و ۶/۲ درصد در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند. لازم به ذکر است که از بین واحدهای مختلف دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات با انتشار ۱۴ عنوان مقاله به عبارتی ۶ درصد از کل مقالات منتشرشده در صدر واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی قرار گرفته است. پرسش پنجم به بررسی توزیع فراوانی رویکرد پژوهش‌های مدیریت سود اعم از واقعی، تعهدی و یا درآمدی اختصاص یافته است که جدول شماره ۵ سهم هر کدام از آن‌ها را نمایش می‌دهد.

جدول ۵. توزیع فراوانی رویکرد مقالات منتشرشده در طول دوره تحقیق

سال	تعهدی	واقعی	تعهدی - واقعی	درآمدی - تعهدی	یکپارچه	سایر	مجموع
۱۳۹۶	۲۳	۸	۹	۰	۳	۰	۴۳
۱۳۹۵	۱۵	۵	۹	۱	۲	۲	۳۴
۱۳۹۴	۱۹	۲	۷	۰	۲	۱	۳۱
۱۳۹۳	۱۴	۲	۱	۱	۱	۰	۱۹
۱۳۹۲	۲۲	۶	۷	۰	۱	۰	۳۶
۱۳۹۱	۲۳	۱	۲	۰	۳	۰	۲۹
۱۳۹۰	۱۱	۱	۰	۰	۲	۰	۱۴
۱۳۸۹	۱۰	۴	۰	۰	۰	۰	۱۴
۱۳۸۸	۱۳	۱	۰	۰	۱	۰	۱۵
۱۳۸۷	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱
۱۳۸۶	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲
۱۳۸۵	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲
۱۳۸۴	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲
۱۳۸۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱
۱۳۸۲	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱
مجموع	۱۵۹	۳۰	۳۵	۲	۱۵	۳	۲۴۴

همان‌طور که در جدول شماره ۵ قابل مشاهده است، در کل مقالات منتشر شده از ۲۴۴ رویکرد پژوهش استفاده شده است. از این تعداد، رویکرد تعهدی با ۱۵۹، تعهدی-واقعی با ۳۵ و واقعی با ۳۰ مورد به ترتیب بیشترین رویکردهای مورد استفاده توسط پژوهشگران بوده است. این در حالی است که کمترین سهم مربوط به رویکرد درآمدی-تعهدی تنها با ۲ مورد بوده که به‌طور همزمان مورد استفاده قرار گرفته است. بدین ترتیب نتایج بیانگر غالب بودن دیدگاه تعهدی نسبت به فرآیند مدیریت سود می‌باشد.

پرسش ششم به بررسی توزیع فراوانی مدل‌های بکار گرفته شده در تحقیقات مدیریت سود اختصاص یافته است که جداول شماره ۶ تا ۸ سهم هر کدام از آن‌ها را نمایش می‌دهد.

جدول ۶. توزیع فراوانی مدل‌های مدیریت سود تعهدی

ردیف	مدل‌های مدیریت سود تعهدی	فراوانی	سهم هر مدل
۱	تعدیل شده جونز	۱۳۴	۵۶/۵٪
۲	جونز	۳۳	۱۴٪
۳	کوتاری، لئون و واسلی	۲۳	۹/۷٪
۴	کاسینگ	۲۱	۸/۸٪
۵	دیچو، اسلون و سویینی	۵	۲٪
۶	دجو و دیچاو	۳	۱/۲٪
۷	سایر	۱۸	۷/۲٪
	مجموع	۲۳۷	۱۰۰٪

جدول ۷. توزیع فراوانی مدل‌های مدیریت سود واقعی

ردیف	مدل‌های مدیریت سود واقعی	فراوانی	سهم هر مدل
۱	رویچودری	۵۸	۵۵/۷٪
۲	گانی	۸	۷/۷٪
۳	کوهن و زاوین	۶	۵/۷٪
۴	ژانگ	۶	۵/۷٪
۵	یو	۶	۵/۷٪

۴/۸٪	۵	اندرسون، بانکر، ژاناکیرامان	۶
۴/۸٪	۵	دیچو	۷
۱/۹٪	۲	دیچو، کوتاری، واتس	۸
۷/۲٪	۸	سایر	۹
۱۰۰٪	۱۰۴	مجموع	

جدول ۸. توزیع فراوانی مدل‌های مدیریت سود درآمدی و یکپارچه

ردیف	مدل‌های درآمدی	فراوانی	سهم هر مدل
۱	استابن	۱	۵۰٪
۲	کی لر	۱	۵۰٪
	مجموع	۲	۱۰۰٪

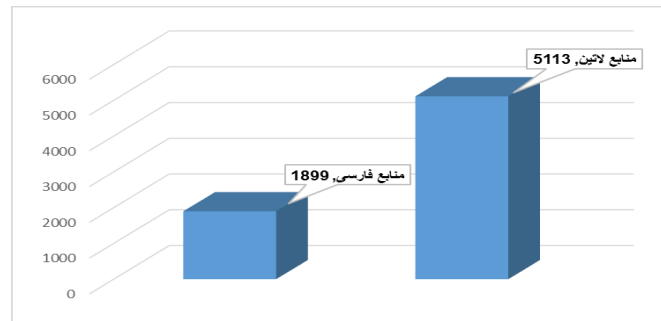
ادامه جدول ۸. توزیع فراوانی مدل‌های مدیریت سود درآمدی و یکپارچه

ردیف	مدل‌های یکپارچه	فراوانی	سهم هر مدل
۱	پرسشنامه	۴	۲۲/۲٪
۲	قانون بنفورد	۳	۱۶/۶٪
۳	سایر	۱۵	۶۱/۲٪
	مجموع	۱۸	۱۰۰٪

نتایج جداول شماره ۶ تا ۸ نشان می‌دهد در بخش مدل‌های مدیریت سود تعهدی، مدل تعدیل شده جونز با ۵۶/۵ درصد بیشترین کاربرد را داشته، مدل جونز با ۱۴ درصد و مدل کوتاری، لئون و واسلی نیز با ۷/۹ درصد در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در بخش مدل‌های مدیریت سود واقعی، مدل رویچودری با ۵۵/۷ درصد، مدل گانی با ۷/۷ درصد و مدل کوهن و زاوین با ۵/۷ درصد به ترتیب بیشترین مدل‌های بکار گرفته شده بوده‌اند. در مجموع از ۳۶۵ مدل استفاده شده در ۲۴۲ عنوان مقاله، ۳۴۱ مدل به عبارتی بیش از ۹۳ درصد مربوط به مدل‌های تعهدی و واقعی بوده و سهم سایر مدل‌ها کمتر از ۷ درصد بوده است.

پرسش هفتم به بررسی زبان مورد استناد در منابع مقالات مرتبط با مدیریت سود می‌پردازد که نمودار شماره ۱ توزیع فراوانی آن‌ها را نشان می‌دهد.

نمودار ۱. توزیع فراوانی میزان استناد براساس زبان مورد استناد

همان‌طور که در نمودار شماره ۱ قابل مشاهده است، در کلیه مقالات مدیریت سود، استناد به مقالات لاتین نسبت به مقالات فارسی پیشی داشته است، به طوری که از مجموع ۷۰۱۲ منبع مورد استناد در کل مقالات، نزدیک به ۷۳ درصد منابع به زبان لاتین و ۲۷ درصد به زبان فارسی بوده است. بنابراین می‌توان گفت، زبان انگلیسی، زبان غالب مورد استناد در مقالات مدیریت سود منتشر شده در ایران می‌باشد.

نتیجه‌گیری

بررسی مجلات پیشگام در تولید مقالات مرتبط با مدیریت سود نشان داد؛ از مجموع ۲۴۲ عنوان مقاله منتشر شده در این زمینه، ۲۱۹ عنوان مقاله در نشریات علمی حوزه حسابداری و ۲۳ عنوان مقاله نیز در نشریات علمی حوزه مالی منتشر شده است. در این میان فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی با انتشار ۲۴ عنوان مقاله، به عبارتی ۱۰ درصد از کل مقالات چاپ شده، بیشترین تعداد مقالات منتشر شده را به خود اختصاص داده است. این در حالی است که از میان این نشریات تنها دو فصلنامه حسابداری دولتی با توجه به حوزه فعالیت هیچ مقاله‌ای در این زمینه نداشته است.

یافته‌های مربوط به تعداد مقالات منتشر شده در طول سال‌های مورد مطالعه نشان داد؛ از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۷ هر ساله یک یا دو مقاله با موضوع مدیریت سود در مجلات علمی ایران

منتشر شده است. از طرف دیگر انتشار این مقالات از ۱۳۸۸ با سیر صعودی مواجه بوده، به طوری که در سال ۱۳۹۶، ۴۳ عنوان مقاله در این زمینه منتشر شده است. علاوه بر این، بررسی‌های بیشتر نشان می‌دهد، اولین مقاله علمی مرتبط با مدیریت سود در ایران، سال ۱۳۸۲ نگاشته شده است، این در حالی است که پژوهش‌های مرتبط با مدیریت سود در جهان، از سال ۱۹۶۶ یعنی تقریباً سال ۱۳۴۵ هجری شمسی آغاز شده است (Buckmaster, 1997). به عبارت دیگر، پژوهش‌های مدیریت سود در ایران با فاصله ۳۷ ساله از این پژوهش‌ها شروع شده‌اند.

نتایج بررسی سهم هر کدام از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی در انتشار مقالات این حوزه نشان داد که دانشگاه تهران با انتشار ۲۱ عنوان مقاله در رتبه اول، دانشگاه مازندران با ۱۷ عنوان مقاله در رتبه دوم و دانشگاه الزهرا به همراه دانشگاه شیراز هر کدام با انتشار ۱۵ عنوان مقاله در رتبه سوم قرار گرفته‌اند. نکته قابل توجه در این زمینه این است که از ۲۴۲ عنوان مقاله چاپ شده در این زمینه، ۷۵ عنوان مقاله یعنی ۳۱ درصد، توسط واحدهای مختلف دانشگاه آزاد اسلامی تولید شده است. پیشتاز بودن دانشگاه تهران نیز با توجه به عمر این دانشگاه، قدمت رشته‌های حسابداری و مالی و همچنین انتشار مجلات اصلی و قدیمی این حوزه در این دانشگاه دور از انتظار نبوده است. یافته‌های این بخش از پژوهش با یافته‌های گرامی‌راد، محمدی و سرلک (۱۳۹۳) که به تحلیل محتوای مقالات مجلات حسابداری و مالی منتشر شده در بین سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۷ پرداخته بودند، در بخش مربوط به تحقیقات مدیریت سود، هم‌خوانی کمتری دارد، به طوری که یافته‌های پژوهش ایشان حاکی از این بود که دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه تهران و دانشگاه الزهرا^(س) به ترتیب سه دانشگاه برتر تولیدکننده مقالات حسابداری و مالی در ایران هستند، ولی در این پژوهش، در حوزه پژوهش‌های مرتبط با مدیریت سود، مشاهده گردید که دانشگاه آزاد اسلامی جای خود را به دانشگاه تهران داده و دانشگاه مازندران نیز از رتبه هشتم به رده دوم بیشترین تعداد مقالات ارتقا یافته است.

یافته‌های مربوط به رویکرد مقالات منتشر شده در طول دوره تحقیق نشان داد، پژوهشگران عموماً از رویکردهای تعهدی، تعهدی-واقعی و واقعی در انجام این پژوهش‌ها

استفاده نموده‌اند. به طوری که رویکرد تعهدی با ۶۵/۲ درصد، رویکرد تعهدی-واقعی با ۱۴/۳ درصد و همچنین رویکرد واقعی با ۱۲/۳ درصد بیشترین رویکردهای پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. رویکرد مقاله در واقع دیدگاه پژوهشگر، به منشأ ایجاد مغایرت‌های موجود در اطلاعات مالی در دست بررسی است، به این معنی که، رویکرد پژوهشگر در این پژوهش‌ها به منشأ مغایرت‌ها چگونه است؟ تعهدی است یا واقعی؟ (حسینی و غلامی جمکرانی، ۱۳۹۶). یافته‌های این بخش از پژوهش با یافته‌های حسینی و غلامی جمکرانی (۱۳۹۶) که به بررسی محتوای مقالات انتشار یافته مرتبط با مدیریت سود در ۵ مجله برتر حسابداری جهان، در بین سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۶ پرداخته بودند کاملاً همخوانی دارد. به طوری که ایشان نیز در پژوهش خود بیان نموده بودند، رویکردهای تعهدی، تعهدی-واقعی و واقعی بترتیب بیشترین رویکردهای پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین می‌توان گفت سیر رویکرد پژوهش‌های مدیریت سود در ایران با سیر رویکرد پژوهش‌های مدیریت سود در سایر کشورها هم‌سو بوده است.

بررسی مدل‌های بکارگرفته شده در پژوهش‌های مدیریت سود نشان داد؛ در بخش مدل‌های مدیریت سود تعهدی، مدل تعدیل شده جونز با ۵۶/۵ درصد بیشترین کاربرد را داشته است و مدل جونز نیز با ۱۴ درصد در رده بعدی قرار گرفته است. همچنین مدل رویچودری با ۵۵/۷ درصد در بخش مدل‌های مدیریت سود واقعی، بیشتر از سایر مدل‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. یافته‌های این بخش از پژوهش با یافته‌های حسینی و غلامی جمکرانی (۱۳۹۶) تا حدود زیادی همخوانی دارد. به طوری که ایشان نیز در پژوهش خود بیان نموده بودند که در بخش مدل‌های مدیریت سود تعهدی، مدل جونز با ۳۰ درصد بیشترین کاربرد را داشته و مدل تعدیل شده جونز با ۲۶ درصد در رده بعدی قرار گرفته است. همچنین مدل رویچودری با ۷۱ درصد در بخش مدل‌های مدیریت سود واقعی، بیشتر از سایر مدل‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. در بخش مدل‌های درآمدی نیز در هر دو مطالعه به استفاده پژوهشگران تنها از مدل‌های کی‌لر و استابن اشاره شده است. بنابراین می‌توان گفت مدل‌های بکارگرفته شده در پژوهش‌های مدیریت سود توسط پژوهشگران ایرانی با مدل‌های بکارگرفته شده توسط محققان سایر کشورها هم‌سو بوده است.

ارزیابی استنادات مقالات نشان می‌دهد؛ بیشتر پژوهشگران حوزه مدیریت سود در ایران به منابع لاتین استناد نموده‌اند تا به منابع فارسی. احتمالاً دلیل این امر، عدم تولید مقالات علمی بکر و اصیل در این حوزه توسط پژوهشگران ایرانی بوده باشد که لازم است با توجه به اهمیت موضوع دست‌اندرکاران این حوزه با اتخاذ تدابیری، از جمله تشویق و ترغیب پژوهشگران جوان، راه را برای انتشار مقالات جدید باز نمایند. یکی دیگر از دلایل می‌تواند مربوط به جدید بودن این شاخه از مطالعات حسابداری در ایران باشد. به طوری که پژوهش‌های مرتبط با مدیریت سود در ایران تقریباً ۵۰ سال دیرتر از پژوهش‌های مرتبط در سایر کشورها و در سال ۱۳۸۲ شروع شده است. با توجه به اینکه در ایران و بخصوص در مورد مجلات حسابداری و مالی پژوهشی در رابطه با نوع استنادات مقالات صورت نگرفته است، به نظر می‌رسد بتوان نتایج این بخش را به کل مقالات حسابداری تعمیم داد.

پیشنهادها

مطالعات علم‌سنجی سالیان طولانی است که از سوی پژوهشگران در سراسر دنیا انجام می‌شود. هدف از انجام این گونه پژوهش‌ها دسته‌بندی موضوعی مقالات و شناخت نوع مطالب منتشر شده در آن‌هاست تا بدین ترتیب، ضمن شناسایی مسائل آن حوزه در یک دوره زمانی، زمینه هدفمند کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های پژوهشی فراهم شود و همچنین از این طریق به شناسایی ضعف‌ها و کمبودهای موجود در تولید اطلاعات علمی نیز کمک گردد. اما متأسفانه نگارش این گونه مقالات بخصوص در حوزه دانش حسابداری در ایران مغفول مانده و با بررسی صورت گرفته مشخص گردید پژوهش‌های اندکی در رابطه با موضوعات حسابداری در این زمینه صورت گرفته است. بنابراین ضروری است برای بهره‌مندی از نتایج این گونه پژوهش‌ها، پژوهشگران حوزه دانش حسابداری نیز همانند سایر پژوهشگران، مطالعات علم‌سنجی را در دستور کار خود قرار دهند تا از این طریق بتوان چارچوب منسجمی از وضعیت موجود پژوهش‌های حسابداری را ترسیم و زمینه‌هایی را که مستعد بررسی و توجه بیشتر است را شناسایی نمود و ضمن توسعه این پژوهش‌ها، کیفیت مقالات حسابداری انتشار یافته را نیز بهبود بخشید. بر این اساس پیشنهاد می‌گردد به

منظور تکمیل این پژوهش و همچنین بسط و گسترش مطالعات علم‌سنجی در حوزه دانش حسابداری، مطالعه و بررسی پژوهش‌های مرتبط با حوزه موضوعی سود نظیر؛ سود حسابداری و کیفیت سود در تحقیقات آتی مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد.

ORCID

Younes Nobakht <https://orcid.org/0000-0002-1764-684X>

Maryam Nobakht <https://orcid.org/0000-0002-1080-805X>

منابع

- آی. ان، سن گوپتا. (۱۳۷۲). مروری بر کتاب‌سنجی، اطلاع‌سنجی، علم‌سنجی و کتابخانه‌سنجی (۱۹۹۲). ترجمه مهردادخت وزیرپور کشمیری (گلزاری). اطلاع‌رسانی، ۱۰(۳): ۳۸-۵۸.
- بهارمقدم، مهدی و حسنی‌فرد، حبیبه. (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین رویدادهای مالی واقعی و مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات حسابداری، ۲(۶): ۲۴-۱.
- رازدار، محمدرضا و عباسپور، رضا. (۱۳۹۵). بررسی ارتباط مدیریت سود واقعی با محدودیت مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری، ۲(۱۴): ۲۱-۵۱.
- رشیدی باغی، محسن؛ نیک‌کار، جواد و واعظ، سیدعلی. (۱۳۹۲). تأثیر مالکیت نهادی بر مدیریت سود حسابداری و چگونگی محدود شدن تأثیر آن با توجه به سطح مالکیت مدیریتی. نظریه‌های نوین حسابداری، ۲(۸): ۷۷-۹۶.
- دیانی، محمدحسین. (۱۳۶۱). کتاب‌سنجی. نشر دانش. ۳(۲): ۴۰-۴۷.
- ساعی، محمدجواد؛ لاری دشت بیاض، محمود و فاتح گوش، حسین. (۱۳۹۴). بررسی و تحلیل محتوای تحقیقات علمی - پژوهشی حسابرسی در دو دهه اخیر. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۲(۲): ۲۰۳-۲۲۰.
- صالحی، اله‌کرم و صالحی، برزو. (۱۳۹۴). مروری بر مدل‌های اندازه‌گیری مدیریت سود: اقلام تعهدی اختیاری و درآمد اختیاری. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۴(۱۶): ۱۰۳-۱۱۸.
- صدیق سروسنایی، رحمت‌الله. (۱۳۷۵). کاربرد تحلیل محتوی در علوم اجتماعی. نامه علوم اجتماعی، ۸(۸): ۹۱-۱۱۴.

- فاضلی، نعمت‌الله. (۱۳۷۶). آموزش، تحقیق و ترویج (تحلیل محتوای نامه علوم اجتماعی). نمایه پژوهش، ۱(۲)، ۹۹-۱۱۴.
- قاندی، محمدرضا و گلشنی، علیرضا. (۱۳۹۵). روش تحلیل محتوا، از کمی گرایی تا کیفی گرایی. روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، ۷(۲۳)، ۵۷-۸۲.
- گرامی‌راد، فاطمه؛ محمدی، مهدی و سرلک، نرگس. (۱۳۹۳). تحلیل محتوای مقاله‌های مجلات علمی پژوهشی حسابداری و مالی منتشره بین سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۷. حسابداری مدیریت، ۷(۲۳)، ۱۰۵-۱۲۲.
- مرادی، محمد و صفی‌خانی، رضا. (۱۳۹۵). تحلیل پژوهش‌های حسابداری بخش عمومی در ایران و جهت‌گیری تحقیقات آتی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۳(۴)، ۵۴۷-۵۷۴.
- منصوریان، یزدان. (۱۳۸۹). پنجاه محور پژوهشی در مطالعات علم‌سنجی. کلیات ماه، ۱۳(۱۰)، ۶۴-۷۱.
- نوبخت، مریم و برادران حسن‌زاده، رسول. (۱۳۹۶). تأثیر جریان‌های نقد آزاد بر مدیریت سود واقعی و تصنعی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۴(۳)، ۴۲۱-۴۴۰.
- نوبخت، یونس. (۱۳۹۷). مطالعه علم‌سنجی پژوهش‌های حسابداری رفتاری در ایران. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۷(۲۷)، ۱۲۵-۱۳۶.
- نوبخت، یونس. (۱۳۹۸). مطالعه علم‌سنجی تولیدات علمی پژوهشنامه مالیات. مطالعات دانش‌شناسی، ۵(۱۸)، ۳۳-۵۴.

References

- Apostolou, B. Dorminey, J.W. Hassell, J.M. & Rebele, J. E. (2017). Accounting education literature review (2016). *Journal of Accounting Education*, 39, 1-31.
- Buckmaster, D. (1997). Antecedents of modern earnings management research: income smoothing in literature, 1954-1965. *Accounting Historians Journal*, 24(1), 75-91.
- Campopiano, G. & De Massis, A. (2015). Corporate social responsibility reporting: a content analysis in family and non-family firms. *Journal of Business Ethics*, 129(3), 511-761.
- Dechow, P. M. & D. J. Skinner. (2000). Earnings management. Reconciling the views of accounting academics, practitioners, and regulators. *Accounting Horizons*, 14(2), 235-250.
- Erserim, A. (2016). A review of audit literature in Turkey. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 53(611), 29-38.

- Li, X. (2010). *Real earnings management and subsequent stock returns. Working paper*, University of Arkansas. SSRN.com.
- Nobakht, Y. (2019). Scientometrics study of scientific production of the journal of tax research. *Knowledge Retrieval and Semantic Systems*, 5(18), 33-54.
- Nobakht, Y. (2018). Scientometric Study of Behavioral Accounting Research in Iran. *Journal of Management Accounting and Auditing Knowledge*, 7(27), 125-136.
- Prasad, G., Kumar, S., & Veeramani, R. (2019). Qualitative research analysis of "Review of Accounting Studies". *scientometric, citation and collaboration analysis*.
- Roychowdhury, S. (2006). Earnings management through real activities manipulation. *Journal of Accounting and Economics*, 42(3), 335-370.
- Sengupta, I.N. (1992). Bibliometrics, informetrics, scientometrics and librametrics: An Overview. *International Journal of Libraries and Information Studies*, 42(2), 75-98.
- United States. General Accounting Office. Program Evaluation, & Methodology Division. (1996). *Content analysis: A methodology for structuring and analyzing written material*. US General Accounting Office.
- YorkKenny, S. & Larson, R. K. (2018). A Review and analysis of advances in International accounting research. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 30(1), 117-126.
- Baharmoghaddam, Mehdi and Hassani Fard, Habibeh. (1389). Investigating the relationship between real financial events and profit management in companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Accounting Research*, 2(6): 1-24. [In Persian].
- Diani, Mohammad Hossein. (1361). bibliography Publication of knowledge. 3(2): 40-47. [In Persian].
- Fazeli, Nematollah. (1997). Education, research and dissemination (content analysis of social sciences). *Research Profile*, 1(2), 114-99. [In Persian].
- Geramirad, Fatemeh; Mohammadi, Mehdi and Sarlak, Narges. (2013). Content analysis of accounting and finance scientific research journals published between 1387-1392. *Management Accounting*, 7(23), 105-122. [In Persian].
- I.N, San Gupta. (1993). An overview of bibliography, information analysis, scientific analysis and library analysis (1992). Translation of Mehr-Dakht Vazirpour Kashmiri (Golzari). *Information*, 10(3): 38-58. [In Persian].
- Mansourian, Yazdan. (2010). Fifty research axes in scientometric studies. *Kilyat Mah*, 13(10), 71-64. [In Persian].

- Moradi, Mohammad and Safi Khani, Reza. (2015). Analysis of public sector accounting researches in Iran and direction of future researches. *Accounting and Auditing Reviews*, 23(4), 547-574. [In Persian].
- Nobakht, Maryam and Baradaran Hassanzadeh, Rasoul. (2016). The effect of free cash flows on real and artificial profit management. *Accounting and Auditing Reviews*, 24(3), 421-440. [In Persian].
- Nobakht, Younes. (2017). Scientometric study of behavioral accounting research in Iran. *Management accounting and auditing knowledge*, 7(27), 125-136. [In Persian].
- Nobakht, Younes. (2018). Scientometric study of the scientific productions of the tax research journal. *Scientific Studies*, 5(18), 33-54. [In Persian]
- Qaedi, Mohammadreza and Golshani, Alireza. (2015). Content analysis method, from quantitative to qualitative. *Psychological methods and models*, 7(23), 57-82. [In Persian].
- Rashidi Baghi, Mohsen; Nikkar, Javad and Waez, Seyyed Ali. (2012). The effect of institutional ownership on accounting profit management and how to limit its effect according to the level of managerial ownership. *New accounting theories*, 2(8): 77-96. [In Persian].
- Razdar, Mohammadreza and Abbaspour, Reza. (2015). Investigating the relationship between real profit management and financial limitations of companies listed on the Tehran Stock Exchange. *New researches in management and accounting*, 2(14): 21-51. [In Persian].
- Sadiq Sarvestani, Rahmatollah. (1996). Application of content analysis in social sciences. *Social Science Letters*, 8(8), 91-114. [In Persian].
- Sa'ei, Mohammad Javad; Lari Dasht Biaz, Mahmoud and Fateh Goush, Hossein. (2014). Reviewing and analyzing the content of audit scientific research in the last two decades. *Accounting and Auditing Reviews*, 22(2), 203-220. [In Persian].
- Salehi, Allah-Karam and Salehi, Borzou. (2014). An overview of profit management measurement models: discretionary accruals and discretionary income. *Knowledge of Accounting and Management Audit*, 4(16), 103-118. [In Persian] .

استناد به این مقاله: نوبخت، یونس. (۱۴۰۱). مطالعه علم‌سنجی تحقیقات مدیریت سود در ایران. بازاریابی دانش و نظام‌های معنایی، ۹(۳۰)، ۹۳-۱۱۸.

Name of Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.